

Barn som dödas av sina föräldrar

Att inte klara av sin livssituation är den vanligaste orsaken till att föräldrar dödar sina barn.

Det finns oftast inget agg mot barnen utan andra faktorer ligger bakom handlingen. Problem i förhållandet mellan föräldrarna anges ofta som bakgrundsorsak. På etologiska avdelningen vid Stockholms universitet har man studerat samtliga fall av dödligt våld mot barn i Sverige sedan 1965.

Att barn dödas väcker starka känslor, men fokuseringen i massmedierna på föräldrar som dödar sina barn har kanske varit extra stor den senaste tiden. I ett försök att öka kunskapen om detta fenomen har vi undersökt de fall där föräldrar dödat sina barn i Sverige under åren 1965–1999 (35 år). Materialet tyder på att orsakerna till dödligt våld mot barn inom familjen grovt kan delas in i tre grupper med avseende på bakgrunden till dåden: En grupp är de som dödar nyfödda barn. Förövarna är till största delen mödrar som förnekat graviditeten för sig själva. Det är främst unga ensamstående kvinnor, ofta med psykiska besvär som egentligen inte vill ha barn, men av olika skäl inte använt sig av den möjlighet till abort som finns i Sverige. Barnen föds i hemmet och kvävs eller stryps i samband med förlossningen. Den andra gruppen är när mordet är ett resultat av misshandel. Förövarna kan ha olika grad av missbruksproblem och är inte sällan kriminellt belastade. Den tredje och absolut största gruppen, är när barn dödas på grund av att förövarna inte orkar med sin livssituation. Barnen tas med av förövarna i döden. Det finns oftast inget agg mot barnen utan andra faktorer ligger bakom handlingen. Problem i förhållandet mellan föräldrarna anges ofta som bakgrundsorsak. En överrepresentation av varierande grad av psykiska problem, som ofta krävt behandling tidigare i livet, kännetecknar många av förövarna i alla tre grupperna.

Grundmaterialet kommer från Statistiska Centralbyråns, scb, dödsorsaksregister där alla barn till och med 15 år som fallit offer för dödligt våld under denna tidsperiod registrerats. Ytterligare uppgifter om fallen har vi fått från polis- och domstolsprotokoll och med hjälp av rättspsykiatriska kliniken vid Huddinge sjukhus. I några få fall, då det har varit svårt att få fram information, har vi även inhämtat uppgifter från dagstidningar. Av de totalt 250 fallen från scb kunde föräldrar fastställas som förövare i 75 procent av dessa. I 20 procent av fallen var någon annan än föräldern förövare och i cirka 5 procent av fallen kunde förövaren inte fastställas. Totalt har vi alltså information om 201 fall där 257 barn dödades av föräldrar. Det kan dock finnas ett mörkertal, dels på grund av att vissa felaktigt klassats som olycksfall och dels på grund av att förövarens identitet inte alltid kunnat fastställas. Eftersom andelen olösta fall bara är 5 procent innebär det att endast ett fåtal ytterligare fall skulle kunna ha föräldrar som förövare.

I snitt dödades drygt 7 barn per år av sina föräldrar i Sverige under åren 1965–1999. Det finns ingen tendens till ökning eller minskning av antalet offer under hela tidsperioden men de fyra sista åren är frekvensen förhållandevis låg (figur 1). Om offren delas in i tre åldersklasser; barn under 5 år, barn 5–9 år och barn 10–15 år, är de flesta offren i åldersklassen under 5 år (151 barn). I åldersklassen 5–9 år finns 67 offer och i åldersklassen 10–15 år 39. När det gäller offrens kön är 123 av offren flickor (48 procent) och 134 pojkar (52 procent). Könsfördelningen hos förövarna var också mycket jämn (48 procent kvinnor och 52 procent män). Barn som levde med ensamstående föräldrar var signifikant överrepresenterade som offer jämfört med deras frekvens i befolkningen i stort. I en stor del av dessa fall var det den förälder som inte bodde med barnen som var förövare, oftast fäder som dödade barnen när de tillfälligt var hos dem. Vilka faktorer påverkar att barn dödas av sina föräldrar? Det finns bakgrundsdata på 170 av de 201 fall som ingår i studien. Informationen har främst kommit från polisrapporter och rättspsykiatriska utredningar gjorda på förövarna. I några få fall, där inga bakgrundsdata finns att tillgå, har informationen kommit från enskilda polisers minnesbilder av händelserna. Vi har främst undersökt om man generellt kan se några övergripande mönster vad gäller motiv och omständigheter kring dödsfallen.

När barn dödas av föräldrar sker det ofta i samband med så kallade utvidgade självmord, det vill säga föräldrar dödar barnen och sig själva. I 66 procent (132) av fallen där information funnits att tillgå, har förövaren begått eller försökt begå självmord. Det var ungefär lika många män som kvinnor som begick självmord. Det finns dock en skillnad mellan män och kvinnor vad gäller vilka man tar med sig i döden. Männerna dödade i många fall även modern till barnen. I 29 av de 55 fall (53 procent), där den manlige förövaren bodde tillsammans med modern, dödade han även modern. Vi fann endast ett fall där en kvinna dödat både man och barn.

En mycket stor del av förövarna vid utvidgade självmord var psykiskt sjuka och/eller led av en depression. Det finns data på detta i 170 fall varav det i 99 av dessa (58 procent) angivits någon form av psykiska besvär som bidragande orsak till dådet. I de fall där handlingen inte hade något uppenbart samband med psykisk sjukdom, angavs ofta någon form av problem i förhållandet med den andre föräldern som bidragande orsak till dådet.

En annan typ av fall var när nyfödda barn dödades. I materialet var nyfödda barn offer i 5,5 procent av samtliga fall (8/201) och i sju av dessa var modern ensam föröväre. Både fadern och modern misstänktes vara föröväre i ett fall. Oftast var graviditeten oönskad och modern hade förnekat graviditeten både inför sig själv och andra.

Till skillnad mot den bild många kanske har av att barn som dödas av sina föräldrar misshandlas till döds, så var få av dödsfallen ett resultat av misshandel. I stället var det vanligaste att barnen stryptes, kvävdes eller dränktes (tabell 1). Dessa metoder användes främst av kvinnor (58 procent av fallen), medan män hade större benägenhet att använda våldsammare metoder som att använda skjutvapen, kniv eller slag (46 procent av fallen).

En bakgrundsfaktor av stor betydelse i alla familjekategorier, var olika former av problem i förhållandet med den andre föräldern som skilsmässa, vårdnadstvist eller dylikt. Detta var fallet för 54 av de 170 fall vi har information om (32 procent). Problemen mellan föräldrarna var ofta kopplade till starka känslor som svartsjuka och hämndbegär. Framför allt var det när män var föröväre som svartsjuka och hämnd mot den andra föräldern var utlösande faktorer. Kvinnorna däremot dödade oftare barnen som ett uttryck för att de såg det som den enda lösningen på en outhärdlig livssituation. De ville inte lämna kvar barnen i livet när de själva begick självmord. Uppgifterna är osäkra vad gäller graden av missbruk som en påverkande faktor. Tendensen är att den inte verkar ha avgörande betydelse. I endast 20 fall har någon form av missbruk registrerats i samband med mordet. Siffran är dock osäker, då bakgrundsdata i många fall är knapphändiga vad gäller förövarens livssituation i detta avseende. Man kan dock se ett samband mellan de mord som begåtts som ett resultat av misshandel, och olika former av missbruk i förövarens livshistoria.

Hans Temrin är docent i etologi och Johanna Nordlund doktorand vid etologiska avdelningen vid Stockholms Universitet.

Apropå 2/2003

Senast uppdaterad: 2005-02-27